

Kucher, G. V. (2024). Challenges on the way of European integration of Ukraine. *Actual Issues of Modern Science. European Scientific e-Journal*, 31, 7-21. Ostrava: Tuculart Edition, European Institute for Innovation Development. (In Ukrainian)

DOI: 10.47451/ecn2024-06-01

The paper is published in Crossref, ICI Copernicus, BASE, Zenodo, OpenAIRE, LORY, Academic Resource Index ResearchBib, J-Gate, ISI International Scientific Indexing, ADL, JournalsPedia, Scilit, EBSCO, Mendeley, and WebArchive databases.

Galyna V. Kucher, Doctor of Economics Science, Professor of the Department of Finance, Faculty of Finance and Accounting, State University of Trade and Economics. Kyiv, Ukraine.
ORCID 0000-0002-1714-5623, Researcher ID N-2387-2016, Scopus 56446953000

Challenges on the way of European integration of Ukraine

Abstract: European integration is extremely important for Ukraine. Aggravating security problems forced the international community to form a unified understanding of the significance of providing financial support and intensifying the European integration of Ukraine. European integration processes are a significant factor in changes in social development, economic relations, and financial and institutional systems. Therefore, to accelerate the European integration transformations of Ukraine, it is significant to study the current social and financial challenges. The purpose of the study is to summarize the national experience of overcoming social and financial challenges that accompany the process of European integration of Ukraine under martial law. This determined the research task to substantiate the social and financial challenges caused by Russian aggression and affecting the European integration of Ukraine. The study object is the system of Ukraine's state finances. The research materials are norms of national and European law regarding EU cooperation with Ukraine; and scientific research of domestic and foreign scientists and researchers. In the study course, using the methods of scientific abstraction and generalization, the factors influencing the process of European integration of Ukraine and the risks accompanying it were identified. Qualitative changes in the social development of Ukraine in the conditions of martial law were determined by the methods of economic and financial analysis. The author offers an interpretation of the essence of the European integration and reveals its features financial mechanism. It has been proven that new forms of financial relations were introduced under martial law. Activating financial and social partnerships contributed to the growth of the financial potential of communities and associations. The role of budgetary and humanitarian aid and initiatives supported by national and international donors is significant. Further research is proposed to focus on the formation of a single market with the EU, coordination of industries' financing mechanisms determining the export potential of the EU and Ukraine, improving the financial mechanism of European integration, and economic, social, and environmental. restoration of Ukraine by attracting international donor funds.

Keywords: European integration, the financial mechanism of integration into the EU, financial policy, international regulation, international financial assistance, international donor funds.

Галина Вікторівна Кучер, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри, кафедра фінансів, факультет фінансів та обліку, Державний торговельно-економічний університет. Київ, Україна.

ORCID 0000-0002-1714-5623, Researcher ID N-2387-2016, Scopus 56446953000

УДК 336.1:339.922(477)

Виклики на шляху європейської інтеграції України

Анотація: Євроінтеграція має надзвичайно важливе значення для України. Загострення безпекових питань змусило міжнародну спільноту сформувати спільне розуміння важливості надання фінансової підтримки та активізації євроінтеграції України. Євроінтеграційні процеси є вагомим чинником змін у суспільному розвитку, економічних відносинах, фінансовій та інституційних системах. Тому важливим є дослідження сучасних суспільно-фінансових викликів для прискорення євроінтеграційних перетворень в Україні. Метою дослідження є узагальнення національного досвіду щодо подолання суспільних та фінансових викликів, що супроводжують процес європейської інтеграції України в умовах воєнного стану. Це визначило завдання нашого дослідження: обґрунтування суспільних та фінансових викликів, спричинених російською агресією та впливають на євроінтеграцію України. Об'єктом дослідження є система суспільних фінансів України. Матеріалами дослідження є: норми національного та європейського права щодо співпраці ЄС з Україною; наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, експертів з питань дослідження. В процес дослідження застосовано методи наукової абстракції, узагальнення при визначенні чинників впливу на процес європейської інтеграції України та ризиків, що його супроводжують. Методи економічного та фінансового аналізу – при визначенні якісних змін суспільного розвитку України в умовах воєнного стану. У статті запропоновано тлумачення сутності фінансового механізму європейської інтеграції та розкрито його особливості. Доведено, що в умовах воєнного стану відбулося впровадження нових форм фінансових відносин. Активізація фінансового та соціального партнерства сприяли зростанню фінансового потенціалу громад та об'єднань. Значуща роль бюджетної, гуманітарної допомоги та ініціатив, що реалізуються за підтримки національних та міжнародних донорів. В подальших дослідженнях пропонується зосередити увагу на формуванні єдиного ринку з ЄС, узгодженні механізмів фінансування галузей, що визначають експортний потенціал ЄС і України, удосконаленні фінансового механізму євроінтеграції та економічного, соціального, екологічного відновлення України за рахунок залучення міжнародних донорських фондів.

Ключові слова: європейська інтеграція, фінансовий механізм інтеграції до ЄС, фінансова політика, міжнародне регулювання, міжнародна фінансова допомога, міжнародні донорські фонди.

Вступ

Постановка проблеми. Європейський вибір прописаний у Конституції України та реалізує очікування українського народу. Якщо до початку повномасштабної агресії європейська інтеграція відображала історичні прагнення нашої держави, то після 24 лютого 2022 р. – вона є, з одного боку, символом незламності українського народу, та, з іншого, - складовою Перемоги над російським агресором. Європейська інтеграція - це не лише процесуальні кроки, визначені європейським та імплементовані національним правом, спрямовані на поглиблення політичних, суспільних, економічних та інших зв'язків, але й глибинний процес трансформації українського суспільства та самого ЄС. Виникає необхідність систематизації та узагальнення підходів до визначення її фінансово-економічної складової та викликів, що пов'язані з європейською інтеграцією України як країни-кандидата в члени ЄС.

Дослідженню питань європейської інтеграції присвячено багато праць українських та зарубіжних вчених, де розкриваються її напрями, особливості, моделі розвитку країн, що є членами ЄС. Серед них варто виділити праці таких вітчизняних науковців, як О.О.

Борзенко, Т.П. Богдан і О.М. Шаров (2019), Л.Л. Гриценко (2021), М.В. Грузд (2012), В.Р. Сіденко (2007), І.О. Школьник, В.М. Кремень і А.Ю. Семенов (2017) та інших. Розкриваючи потенціал економічного розвитку України в контексті європейської інтеграції В.Р. Сіденко акцентує увагу на проблемах ресурсного забезпечення розвитку України, зокрема високим ступенем морального та фізичного зносу капіталу, що негативно вплинуло на частку валового капіталоутворення стосовно ВВП країни, значним дефіцитом фінансових ресурсів, що негативно сплинуло на розвиток фондових ринків, подорожчання кредитних ресурсів. Важливий потенціал розвитку зосереджується в інтелектуальній сфері, що потребує, і ми з цим погоджуємося, посилення міжнародної спеціалізації країни у виробничій галузі та формування й реалізації політики довгострокового фінансування економічного розвитку, акцентувати увагу на питаннях якості ресурсів та результативності їх використання (Сіденко, 2007, с. 143, 149-150).

Дослідженню питань поточного та перспективного фінансового регулювання в ЄС та їх впливу на інституційний розвиток фінансової системи країни, перспектив їх модернізації, пріоритетів фінансової співпраці України та ЄС присвячено монографію за участю О.О. Борзенко, Т.П. Богдан, О.М. Шаров та ін. (2019).

Вагому роль у посиленні безпекових засад функціонування фінансового сектору відіграє удосконалення та адаптація національного досвіду й правових норм, запровадження міжнародних стандартів, європейських директив та регламентів щодо регулювання та нагляду у фінансовій та бюджетній сферах для забезпечення принципу єдності в регулюванні. Важливим для національного розвитку є запровадження європейських засад розвитку «зеленої економіки» та «зелених фінансів», що передбачає необхідність удосконалення державної фінансової політики (Динаміка рестрацій..., 2022, с. 164-165; Палагнюк, 2013).

Питання європейського поступу України відіграє важливу роль в забезпеченні національної безпеки та посиленні обороноздатності країни. Дослідження даних питань розглядалося в Українському центрі економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Ключевський Я. серед причин, що перешкоджають вступу України до ЄС окреслював фактори, які діють в середині країни, в ЄС та в окремих країнах-членах і відсутності обіцянок з боку ЄС на вступ України, з іншого боку, питання територіального розширення ЄС потребує забезпечення згуртованості Спільноти, «внутрішніх інтеграційних процесів та майбутніх ключових політик». Спільним для всіх учасників інтеграційного процесу є забезпечення внутрішньої стабільності, розвитку демократії, економічного процвітання та покращення якості управління. «Вікном можливостей» дипломат назвав отримання статусу кандидата та одночасно звернув увагу на те, що «Росія хоче та може перешкоджати подальшій співпраці України з ЄС» (Кількість..., 2024, с. 79-81).

Серед зарубіжних досліджень даного питання важливу роль відіграють праці вчених, практиків, дипломатів та експертні висновки міжнародних інституцій та країн-членів ЄС. Стюарт С. серед факторів, що перешкоджають інтеграції України вбачала «три найважливіші: внутрішньоукраїнську динаміку, дії російської еліти, розвиток подій у самому ЄС» (Кількість..., 2024, с. 81). К. Вольчук серед основних перешкод європейській інтеграції нашої країни вбачала відсутність довгострокового та реформістського бачення

національних перспектив, неефективне використання національного кадрового потенціалу («кваліфіковані кадри є стрижнем інтеграційного процесу») та відсутність бачення перспектив розвитку взаємовідносин у ЄС (*Кількість...*, 2024, с. 83).

Дж. Рейнерс, Дж. Сноудон, Б. Джудсберсі і М. Вікерс у звіті про трансформацію сталого розвитку за 2023 рік визначили чотири ключі до успішної трансформації сталого розвитку (*Ukraine Humanitarian Appeal, 2023*). Світовий розвиток під впливом комплексу чинників лише посилює важливість дослідження питання щодо викликів на шляху європейської інтеграції України.

Метою дослідження є узагальнення національного досвіду щодо подолання суспільних та фінансових викликів, що супроводжують процес європейської інтеграції України в умовах воєнного стану. Це визначило завдання нашого дослідження: обґрунтування суспільних та фінансових викликів, спричинених російською агресією та впливають на євроінтеграцію України.

Об'єктом дослідження є система суспільних фінансів України.

Матеріалами дослідження є: норми національного та європейського права щодо співпраці ЄС з Україною; наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, експертів з питань дослідження.

В процес дослідження застосовано методи наукової абстракції, узагальнення при визначенні чинників впливу на процес європейської інтеграції України та ризиків, що його супроводжують. Методи економічного та фінансового аналізу – при визначенні якісних змін суспільного розвитку України в умовах воєнного стану.

Основна частина

Фінансовий механізм європейської інтеграції України

Визначаючи європейську інтеграцію країни як ціль зовнішньо-економічних інтеграційних процесів та суспільних трансформацій за основу має враховуватися двоїста складова таких змін. Це, з одного боку, передбачає національний розвиток та суспільні зміни відповідно до базових принципів та засад функціонування міжнародного інтеграційного об'єднання – ЄС, та, з іншого боку, процес формування системи міждержавної взаємодії у вигляді наддержавного інтеграційного об'єднання з усіма обов'язками, правами та зобов'язаннями. Останнє передбачає трансформаційні зміни як в ЄС, так і в Україні з метою забезпечення політичної, соціально-економічної та фінансової стабільності.

Євроінтеграційний процес в різних країнах має різні процедурні етапи та тривалість, але базовими умовами для проведення перемовин щодо отримання статусу члена ЄС є дотримання країнами-кандидатами політичних, економічних та інституційних критеріїв (так званих «Копенгагенських критеріїв»). ЄС активно співпрацює з країнами-сусідами та країнами-партнерами, надає фінансову, технічну та іншу допомогу. Проведення реформ для забезпечення відповідності вимогам щодо вступу до ЄС потребує фінансових витрат, які надаються у вигляді фінансової допомоги при реалізації відповідних програм і проектів із європейських фондів. Серед вітчизняних науковців надання такої допомоги з фондів ЄС може розглядатися як «фінансовий механізм інтеграції до ЄС» (*Підсумки...*, 2023). На нашу думку, такий підхід розкриває лише сегментарне бачення. Вважаємо, що фінансовий

механізм інтеграції до ЄС варто розглядати як узгоджену сукупність механізмів, що реалізуються в межах фінансових політик, впроваджуваних ЄС в цілому, країн-членів ЄС та країн, що інтегруються, відповідно до сформованих домовленостей, досягнутого рівня та етапу інтеграції. Дієвість та результативність такого механізму залежить від багатьох чинників, застосовуваних важелів, інструментів, визначених цілей, перспектив і фінансового забезпечення для їх досягнення.

Суспільно-фінансові відносини в Україні під впливом євроінтеграційних змін

Українське суспільство з 2013 р. активно відстоює та впроваджує європейські цінності: повага до людської гідності, свободу, демократію, рівності, верховенство права та повагу до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин (*Конституція України, 1996, ст. 2*). Підписання Угоди з ЄС закріпило розвиток України як європейської держави та сприяло формуванню відповідної інтеграційної політики держави, формуванню Програм співробітництва, завдань, визначених ЄС, та отриманням статусу кандидата в члени ЄС (*Потапенко та ін., 2024*).

Прагнення до європейської інтеграції в українському суспільстві закріплено законодавчо (*Кучер і Козарезенко, 2023; Борзенко та ін., 2019*) та прослідковуються на різних рівнях суспільних відносин, що є надзвичайно важливим для впровадження трансформаційних перетворень, поширення європейських цінностей та моделей суспільних та фінансових відносин, змін у фінансово-кредитній сфері, законодавстві та впроваджуваній політиці.

Зазначені рівні – це рівень міжособистісних відносин між громадянами, взаємовідносин між підприємницькими структурами, організаціями та установами, макрорівень – забезпечує імплементацію норм європейського права для удосконалення фінансово-кредитних відносин, положень фінансового регламенту у фінансову систему держави, міждержавний рівень – дозволяє активізувати міжнародне співробітництво та співпрацю між країнами-кланами та країнами-кандидатами в ЄС.

Міжособистісні відносини населення України змінюються таким чином, що національні цінності розвиваються та підсилюються базуючись на традиціях та прогресивному європейському досвіді. Український народ пам'ятає вислів Тараса Шевченка: «...І чужому навчайтесь, Й свого не цурайтесь» (*Угода..., 2014*), бо історія свідчить про гіркі наслідки такого забуття. Тому прагнення до впровадження найкращих міжнародних практик, зокрема в процесі євроінтеграції, дозволяє забезпечити збереження національних традицій та розвиток країни як європейської держави. Це зокрема відображається на активному запровадженні фінансового партнерства, соціальної підтримки на рівні громад («соціальні шафи», «соціальні центри»), що активно формуються після 2013 р. для допомоги нужденним і малозахищеним верствам населення, багатодітним сім'ям, людям похилого віку, переселенцям, що тікали з початку російської агресії, така активність посилилася в умовах пандемії COVID-19, посилилася в умовах повномасштабної агресії та триває й дотепер), розвитку волонтерського руху та значному зростанню його потенціалу. Формування нової якості суспільних відносин в Україні, що характеризуються надзвичайною єдністю, згуртованістю у боротьбі проти ворога та підтримки постраждалих, трансформуються у нову якість фінансових відносин на рівні

окремих громадян і громад, що свідчить про єдність бачення суспільних перспектив, намагання максимально підтримати інших громадян, які найбільше постраждали від російського терору, про формування благодійних фондів і груп, за рахунок добровільних «донатів» громадян, бізнесу, кошти яких спрямовуються як на фінансування потреб постраждалих від агресії громад та окремих громадян, так і на закриття потреб військових у техніці, амуніції, харчуванні, медикаментах тощо.

Відповідно до національного законодавства «надходження гуманітарної допомоги на рахунки в іноземній валюті здійснюється у спеціальному порядку, визначеному Національним банком України» (*Про гуманітарну допомогу...*, 1999; *Про Заяву...*, 2021, ст. 7). З початку повномасштабної агресії відбувся бум благодійних ініціатив, організацій, спрямованих на підтримку армії, обороноздатності країни, інноваційних розробок у медичній та військовій сферах, соціальну підтримку біженців, переміщених чи постраждалих громадян. Якщо на початок травня 2022 р. в Україні працювало понад 15 тис. благодійних організацій, з яких 8% були зареєстровані у квітні місяці, то на 1 січня 2024 року вже було зареєстровано 29,91 тис. організацій (*Європейська інтеграція України...*, 2020; *Консолідовані версії Договору...*, 2010; *Про благодійну діяльність...*, 2012).

До найбільших благодійних фондів України у 2022-2023 рр. відносять United 24, Повернись Живим, Фонд Притули. З початку повномасштабної агресії по червень 2023 р. лише до цих фондів надійшли пожертви загальним обсягом 55,34 млрд. грн. За 2023 р. надходження до цих фондів скоротилося і становило 18,75 млрд. грн. та спрямовувалися головним чином на оборону, медичну допомогу та відбудову країни. Враховуючи створення спеціального мультивалютного фонду в НБУ, де також акумулюються пожертви для протидії агресії та відбудови країни, загальний обсяг благодійної допомоги за цей період становив 155,34 млрд грн. Якщо в 2022 р. надходження на спецрахунок НБУ акумулювало 56,46% зазначеної допомоги, то за період січень-червень 2023 р. більше коштів сформовано БФ «United 24» (40,24%), а на спецрахунок НБУ – 39,28%. Станом на середину червня 2024 року зі спецрахунку НБУ перераховано на потреби оборони загалом 35720 млн грн. (*Спецрахунок...*, 2024; *Як донатять...*, 2023). Окремі проекти благодійних фондів, держави та державних інституцій різного рівня також активно використовують фінансову допомогу громадян України та світової спільноти. Яскравим прикладом активної участі українців в підтримці армії, цілісності країни є наступні факти: на початок березня 2022 р. через застосунок «Дія» від населення до держави надійшло 80 млн грн., майже 30 тисяч людей – взяли участь у благодійному зборі коштів «#лютийдонат», за ініціативи Національний банк України та фандрайзингової платформи United24 у партнерстві з ПриватБанком (*Платіжний баланс України, 2024*), після цього активно впроваджуються інші проекти, як «Армія дронів» та інші (*Армія дронів, 2024*).

Таким чином, російська агресія стала викликом для української держави та мобілізувала суспільство. Внесені зміни до національного законодавства та корегування державної фінансової, грошово-кредитної, валютної політик, інвестиційної політик в сукупності забезпечили удосконалення функціонування фінансового механізму держави та зовнішньо-економічного співробітництва з міжнародними партнерами.

Міжнародна фінансова підтримка України в умовах воєнного стану

Світова спільнота розпочала активно надавати підтримку українському народу та Уряду, що відобразилося у змінах, запроваджуваних у міжнародних фінансових механізмах надання фінансової допомоги країні як на двосторонній, так і багатосторонній основі, наданні прямої бюджетної підтримки, створенні двосторонніх та мультидонорських фондів фінансового забезпечення бюджетної підтримки країни, українських біженців в країнах світу, що їх приймають, зокрема ЄС, надання військової та гуманітарної підтримки тощо.

Фінансова підтримка українського народу реалізується за допомогою Charities Aid Foundation (CAF) – міжнародне об'єднання донорів, партнерів, що має представництва в різних країнах та спрямовує свою діяльність на довгострокову підтримку благодійних організацій. Російська агресія проти України стимулювала формування міжнародних благодійних організацій та фондів для надання допомоги нашій країні. CAF включає підрозділи у Великобританії, Америці, Канаді, Австралії, Південній Африці, Болгарії, Індії, Бразилії, та дочірні компанії, наприклад, CAF Bank Limited, CAF Financial Solutions Ltd, CAF Global Trustees Ltd, Американський донорський фонд CAF (CADF) тощо (*Legal information, 2021*).

Окремий напрямок підтримки України відбувається у вигляді міжнародної корпоративної підтримки, наприклад, CAF America створено Фонд корпоративної допомоги Україні (CAU), у партнерстві з Американською торговою палатою в Польщі, AmCham Poland, ВCause Болгарія здійснює підтримку українських біженців та їх інтеграцію у болгарське суспільство, Transnational Giving Europe (TGE) – охоплює 19 країн і дозволяє їхнім приватним донорам фінансово підтримувати благодійні організації в інших країнах-членах, та інші проекти (*CAF's response..., 2023*).

Disasters Emergency Committee (DEC) – Комітет з надзвичайних ситуацій з подолання стихійних лих об'єднує 15 провідних благодійних організацій Великобританії, які збирають кошти для швидкого та ефективного реагування на стихійні лиха за кордоном. DEC Ukraine Humanitarian Appeal – об'єднання благодійних організацій Великої Британії для підтримки України. Громадськість, підприємства та фонди Великобританії зібрали 420 млн фунтів стерлінгів та уряд Великобританії виділив ще 25 млн фунтів стерлінгів (*Ukraine Humanitarian Appeal, 2023*).

CAF, з 2010 р. щорічно оцінюючи масштаби благодійності за допомогою визначення глобального рейтингу World Giving Index (WGI), відмічає загальне зростання цього глобального показника за 2021 р. у 5 разів. Наприклад, найвищий рівень має допомога незнайомій людині, який свідчить, що троє з п'яти (62%) дорослих допомагали незнайомим людям, порівняно з 55% у 2020 р. Зросли пожертви на благодійність, збільшившись до 35% кількості населення у світі, та кількість волонтерів у всьому світі зросла до майже кожної четвертої людини (23%), порівняно з однією п'ять у 2020 році (19%). Але якщо протягом 2014-2019 років Україна посідала 106 місце (2016 р) та найвище 89 місце (2015 р.), то у 2022 р. країна посіла 10-е місце у світовому рейтингу благодійності World Giving Index 2022 з наступними показниками: Глобальний рейтинг WGI – 49%, допомога незнайомій людині – 75%, пожертвування грошей – 47%, волонтерська діяльність – 24% (*Ukraine Humanitarian Appeal, 2023, p. 8*).

Таким чином, національне єднання українців забезпечує стійкість самої держави та впливає на об'єднання країн Європи й світу в боротьбі проти російського терору. Така згуртованість реалізується в різних сферах: політичній, економічній, фінансовій, безпековій, гуманітарній та інших. Одночасно виникають потреби в удосконаленні норм національного і міжнародного права для спрощення такого співробітництва з урахуванням нових потреб і можливостей, та формування дієвих міжнародних безпекових механізмів із захисту прав та інтересів громадян, громад, народів (зокрема, проти геноциду українського народу).

Виклики для функціонування національного підприємництва, бізнес-структур в умовах воєнного стану

Для посилення економічної складової важливу роль має запровадження в країні міжнародних стандартів обліку та фінансової звітності, сучасних технічних засобів та технологій, що сприяють впровадженню міжнародних і європейських підходів у національну практику, забезпеченню прозорості та відкритості діяльності, бізнес-процесів, звітності, прискорюють швидкість розрахунків між учасниками та впровадження нових фінансово-кредитних й інвестиційних інструментів.

Національне відновлення підприємництва має відбуватися одночасно шляхом підтримки та стимулювання діяльності малих, середніх та великих підприємств. Складність і специфічність сучасних економічних процесів у країні полягає в тому, що, наприклад, до актуальних питань, які були пов'язані з необхідністю розширення доступності фінансування та підвищення бізнес-активності, її ефективності та прозорості, тощо, додаються базові компоненти для економічного розвитку: безпечність життя та господарювання, сприятливе середовище, розвиток людського капіталу, створення/будівництво підприємств, інфраструктури та інших об'єктів заново, оскільки значна їх частина знищена, а територія країни знаходиться під постійними ворожими обстрілами. Російський агресор постійно руйнує українську економіку, інфраструктуру, знищує природу, екологію, і це, відповідно, відображається у показниках та рейтингах України та формує нові виклики на шляху європейської інтеграції. Так, наприклад, в Індексі глобальної конкурентоспроможності у 2022 р. та 2023 р. наша країна взагалі не представлена (*The Global...*, 2023), а дослідження Європейської Бізнес Асоціації засвідчили наступні показники Індексів на кінець 2022 р.:

- індекс сталого розвитку – 3,50;
- податковий індекс – 2,97;
- інвестиційний індекс – 2,48;
- індекс настроїв малого бізнесу – 2,6.

Індекс настроїв малого бізнесу демонструє негативний тренд з 3,2 у 2017 р. Серед 325 опитаних представників 71 % відмічає, що економічна ситуація є несприятлива/катастрофічна, при цьому 58% відмічають незадоволеність поточним станом власного бізнесу у 2022 р., проти 52% у 2021 р., та лише 1% опитаних відповіли, що стан власного бізнесу дуже добрий (*Школьник та ін., 2017*).

Україна захищає свою незалежність, але має одночасно формувати, вибудовувати модель розвитку інноваційного підприємництва, спрямованого на забезпечення відповідності світовим процесам трансформації в інноваційні екосистеми, запровадження засад розвитку зеленої економіки та зелених фінансів; застосування нових інструментів державної й міжнародної підтримки та кредитування, подальше впровадження європейських підходів щодо фінансової підтримки інноваційної діяльності, зелених фінансів (Палагнюк, 2013).

Таким чином, варто акцентувати увагу на доцільності посилення співпраці національних та міжнародних, європейських бізнес структур щодо розвитку українського та спільного бізнесу, проектів, фінансового співробітництва щодо національного відновлення, реалізації українських і міжнародних інновацій у військово-технічній і медичній сферах.

Удосконалення національного права, зокрема у фінансовій сфері, сприяє запровадженню міжнародних та європейських стандартів щодо забезпечення сталого розвитку, екологічних та зелених фінансів, інноваційних підходів до ведення бізнесу, нових технологій, посиленню динамічності та зростанню обсягів фінансових потоків, поглибленню ринкових відносин. Запровадження сучасних інформаційних та фінтех інструментів позитивно впливає на формування фінансового, цифрового, інформаційного ринку як складової єдиного ринку та фінансового середовища. Це дозволить удосконалити та узгодити механізми фінансового регулювання євроінтеграційного співробітництва.

Таким чином, зміни, що мають місце у національному та міжнародному фінансовому середовищі, пов'язані з змінами структури й моделей підприємництва, що відбуваються під впливом як євроінтеграційних трансформацій, викликами, спричиненими протидією російській агресії, так і під впливом світових трендів із реалізації Глобальних цілей III тисячоліття ООН. Зміни світового середовища, пріоритети, що підтримуються міжнародними інституціями та донорами, значно впливають на національний та міжнародні фінансові ринки, політику компаній та бізнесу, держав в цілому.

Значні ризики для України виникли у зв'язку з обмеженням шляху експорту товарів та збіжжя. При тому, що міжнародна підтримка значно сприяла налагодженню українського експорту до країн ЄС та транзиту до інших країн світу, дані платіжного балансу, оприлюднені Національним банком України, свідчать, що після початку повномасштабної агресії відбулося збільшення від'ємного сальдо торгового балансу в 4,3 рази у 2023 р. у порівнянні з 2021 р., а експорт товарів до країн ЄС (27 країн) скоротився на 4,13% відповідно, що дорівнювало 945 млн. дол. США (Гриценко та ін., 2021). Зазначене засвідчує негативний вплив російської агресії не лише на територіальну цілісність та фінансову платоспроможність України, але й на порушення зовнішньоторговельних зобов'язань і зв'язків, ризики світовій продовольчій безпеці. В умовах обмеженості можливостей для українського експорту та використання європейських транспортних коридорів посилилася конкуренція та політична напруга в країнах ЄС, що також потребує врегулювання на наддержавному рівні.

Питання забезпечення сталого розвитку в умовах посилення ризиків та загроз

Дослідження, проведене вченими Oxford Economics (Дж. Рейнерс, Дж. Сноудон, Б. Джудсберсі, М. Вікерс), засвідчило, що 80% бізнес-лідерів виділяють сталість у п'ятирічці головних пріоритетів управління, до яких відносять наступні: цифровізацію, задоволеність клієнтів, стійкість, управління та безпеку. Ними визначено, що більше 40% опитаних суб'єктів розглядають у якості можливостей для розвитку впровадження екосистем через стабілізаційні трансформації. Дослідники відмічають, що у лідерів сталого розвитку тепер відбувається більший розподіл цінностей на навколишнє середовище, суспільство, клієнтів, співробітників та інвесторів порівняно з іншими компаніями. Такі компанії оцінюють: екологічну цінність, соціальну цінність, цінність для клієнтів, цінність для працівників, фінансову цінність та цінність для інвесторів (*Reiners, et al., 2023*).

Зазначені тенденції варто враховувати при формуванні бізнес-стратегій держави, національних підприємств і компаній, оскільки зазначені пріоритети сприятимуть стабілізації функціонування та розвитку підприємництва та бізнес-активності в країні та в світі в майбутньому. Це дозволить активізувати фінансовий та людський потенціал, сформувати синергійний ефект для забезпечення стійкості функціонування в майбутньому, коли зростатимуть витрати з протидії російській агресії, відбудови зруйнованої економіки країни в умовах очікуваного уповільнення зростання світового ВВП у 2024 р. до 2% (*World Economic Prospects..., 2023*), що негативно вплине на обсяги міжнародної підтримки України та інвестиції.

Одночасно, крім зазначених п'яти основних пріоритетів сучасного менеджменту в Україні крім фінансової безпеки бізнесу варто акцентувати на безпеку (військову, економічну, що надзвичайно актуально для нас), оскільки російська агресія призвела до руйнування підприємств, інфраструктури в різних регіонах країни, знищено підприємства на окупованій території та там, де військові дії, що зумовило необхідність внутрішнього переміщення частини підприємств та викликало зовнішню міграцію частини населення, як біженців у інші країни світу, у тому числі країни ЄС. Негативні наслідки зазначеного відображаються у фізичному знищенні підприємств, бізнесів, їх обладнання та в більшості випадків призводять до неможливості здійснення подальшої діяльності. Переміщення працездатного населення як біженців в середині країни та закордон негативно вплинуло на структуру та зниження якості робочої сили в країні, на зростання кількості безробітних, на падіння життєвого рівня населення. При цьому варто враховувати, що найбільш працездатна частина населення перебуває в армії та боронить країну від російської навали, що багато загинув і в полоні, тощо. Такі загрозливі умови та ризики щодо погіршення ситуації потребують відповідних дій на рівні держави, зокрема визначення напрямів та заходів щодо відновлення фізичного та психологічного здоров'я населення, організації систем «другої» освіти та перекваліфікації з урахуванням потреб ринку праці для національної відбудови, окремим напрямом діяльності держави має стати формування нових підходів і політики щодо оплати праці, навчання, соціального та медичного захисту населення для стимулювання повернення та залучення висококваліфікованих фахівців з-за кордону.

Таким чином, формування безпечного економічного середовища, запровадження європейських практик, підходів і прозорість ведення бізнесу, та сприятливого

інвестиційного клімату дозволить якісно покращити потенціал національного підприємництва, що сприятиме зростанню національного виробництва, ВВП, активізації міжнародного підприємництва на українському ринку.

Важливий вплив на євроінтеграційні перетворення в Україні справляє єдність бачення та зусиль усіх учасників євроінтеграційного процесу. Визначені ЄС завдання для української держави та стають підґрунтям для розробки євроінтеграційної політики та Плану дій України, окреслюють напрями подальшої діяльності для забезпечення відповідності країн-кандидатів вимогам членства в ЄС та передбачають фінансову підтримку для реалізації поставлених завдань. Запровадження такого підходу реалізації євроінтеграційного процесу дозволяє посилити стійкість Європейського Співтовариства, сприяти удосконаленню та поглибленню співробітництва, долаючи виклики сьогодення, та сприяти досягненню цілей та довгострокових стратегій розвитку всіх учасників.

Обговорення

Питання викликів на шляху європейської інтеграції України є складним та охоплює не лише виклики, що стосуються національного розвитку України, але й виклики, що пов'язані з євроінтеграційними розширеннями. Це потребує формування консенсусу в ЄС щодо стратегій розвитку та розширень. Вихід Великої Британії підтвердив важливість формування спільних підходів до моделей розвитку, формування фондів фінансових ресурсів та їх використання. Загострення питань щодо українського експорту в країни Європи та його транзиту в умовах військової агресії також піднімає питання співробітництва в експортній галузі, питання конкурентоспроможності продукції окремих країн-членів ЄС та необхідності удосконалення напрацьованих механізмів. В умовах поглиблення фінансових та безпекових ризиків в Україні та країн-членів ЄС важливим є підвищення ефективності використання фондів фінансових ресурсів, запровадження нових фінансових механізмів співпраці та реалізації Безпекової доктрини ЄС.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Процес євроінтеграційного розширення є складним та багатовекторним, оскільки впливає як на країни-кандидати, країни-сусіди, так і на країни-члени та ЄС в цілому. Він формує ризики та виклики для всіх учасників євроінтеграційного процесу, потребує їх нівелювання з урахуванням змін міжнародного середовища.

Важливими є постійні консультації та співпраця в частині забезпечення дотримання засад та принципів ЄС, бюджетна підтримка для забезпечення фінансової стійкості та посилення потенціалу реалізації спільних політик ЄС.

Європейська інтеграція України в сучасних умовах – це процес, що визначає не лише майбутнє нашої держави, її незалежність, суверенітет, дотримання демократичних та європейських принципів та цінностей. Це процес, що визначає майбутнє Європи та Світу, питання безпеки та непорушність національних кордонів, прагнення забезпечити сталий розвиток України в європейській системі цінностей.

Таким чином, запропонований підхід до тлумачення сутності фінансового механізму європейської інтеграції та розкриття його особливості дозволяють його удосконалювати адаптивно до змін фінансового середовища. В умовах воєнного стану в Україні відбулося

впровадження нових форм фінансових відносин в у фінансовій системі країни, що сприяло активізації фінансового та соціального партнерства та сприяли зростанню фінансового потенціалу громад та об'єднань. Визначено значущу роль бюджетної, гуманітарної допомоги Україні та ініціатив, що реалізуються за підтримки національних та міжнародних донорів.

В подальших дослідженнях пропонується зосередити увагу на формуванні єдиного ринку з ЄС, узгодженні механізмів фінансування галузей, що визначають експортний потенціал ЄС і України, удосконаленні фінансового механізму євроінтеграції та економічного, соціального, екологічного відновлення України за рахунок залучення міжнародних донорських фондів.

Список джерел інформації:

- Армія дронів // АрміяINFORM. Міністерство оборони України. 2024 р. [Army of Drones. (2024). ArmyINFORM. Ministry of Defense of Ukraine. (In Ukrainian)] <https://armyinform.com.ua/tag/armiya-droniv/>
- Борзенко, О. О., Богдан, Т. П., Шаров, О. М. Розвиток фінансових інститутів ЄС та виклики для фінансової політики України: монографія. Київ: НАН України, ДУ«Ін-т екон. та прогноз. НАН України». 2019. [Borzenko, O. O., Bohdan, T. P., & Sharov, O. M. (2019). *Development of EU financial institutions and challenges for financial policy of Ukraine: Monograph*. Kyiv. (In Ukrainian)]
- Гриценко, Л. Л., Боярко, І. М., Васильєва, Т. А. Пріоритети розвитку фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів: монографія. Суми: Сумський державний університет. 2021. [Hrytsenko, L. L., Boyarko, I. M., & Vasilyeva, T. A. (2021). *Priorities for the development of the financial system of Ukraine in the conditions of European integration processes: Monograph*. Sumy. (In Ukrainian)]
- Грузд, М. В. Особливості формування регіональної політики транскордонного співробітництва в умовах інтеграції // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 6. – С. 32-34. [Gruzd, M. V. (2012). Features of forming a regional policy of cross-border cooperation in the context of integration. *Investments: Practice and Experience*, 6, 32-34. (In Ukrainian)]
- Динаміка реєстрацій благодійних організацій під час війни // Vkursi. 2022. [Dynamics of registration of charitable organizations during the war. *Vkursi*. (In Ukrainian)] <https://vkursi.pro/news/content/splesk-reiestratsiy-blahodiynykh-orhanizatsiy-doslidzhennia-vkursi-ta-zagoriy-foundation-234986>
- Дослідження // European Business Association (EBA). 2024 р. [Research. *European Business Association (EBA)*. (In Ukrainian)] <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analityka/>
- Європейська інтеграція України: російський фактор // Національна безпека і оборона. № 1-2. 2020. Шеф-редактор Ю. Якименко. [Yakimenko, Yu. (Ed.). (2020). European integration of Ukraine: The Russian factor. *National Security and Defense*, 1-2. (In Ukrainian)] https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD181-182_2020_ukr.pdf

- Кількість зареєстрованих юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання з розподілом за ознакою статі керівника на 01.01.2024 року // Архів Укрстату. [The number of registered legal entities by organizational and legal forms of management with distribution based on the gender of the manager as of January 01, 2024. (2024). Archive of Ukrstat. (In Ukrainian)] https://ukrstat.gov.ua/edrpoу/ukr/EDRPU_2024/ks_opfg/arh_ks_opfg_24.htm
- Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями // Верховна рада України. 30 березня 2010. [Consolidated versions of the Treaty on the European Union and the Treaty on the functioning of the European Union with protocols and declarations. (2010). Verkhovna Rada of Ukraine. (In Ukrainian)] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
- Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine No. 54к/96-ВР dated June 28, 1996. (In Ukrainian)] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>
- Кучер, Г. В., Козарезенко, Л. В. «Зелені фінанси» у міжнародному співробітництві повоєнного відновлення України // Інвестиції: практика та досвід. – 2023. – № 14. – С. 18-26. [Kucher, G. V., & Kozarezenko, L. V. (2023). “Green Finance” in international cooperation of post-war restoration of Ukraine. *Investments: Practice and Experience*, 14, 18-26. (In Ukrainian)] <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/issue/view/86/65>
- Палагнюк, Ю. Механізми інтеграції держав центральної та Східної Європи у Європейський Союз // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 4 (19). – С. 115-125. Національна академія державного управління при Президентові України, Дніпропетровський регіональний інститут державного управління. [Palagniuk, Yu. (2013). Mechanisms of integration of Central and Eastern European states into the European Union. *Public Administration and Local Self-Government*, 4(19), 115-125.]
- Підсумки благодійного збору «#лютийдонат» // Національний банк України. 2023 р. [Results of the charity gathering “#lyutyidonat”. (2023). *National Bank of Ukraine*. (In Ukrainian)] <https://bank.gov.ua/ua/news/all/blizko-30-tisyach-ukrayintsiv-vzyalo-uchast-u-blagodiynyi-initsiatiivi-lyutyidonat>
- Платіжний баланс України // Національний банк України. 2024 р. [Balance of payments of Ukraine. (2024). *National Bank of Ukraine*. (In Ukrainian)] <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
- Потапенко, В. Г., Тищенко, Ю. А., Каплан, Ю. Б. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні (2022-2023 рр.): аналіт. доп. Київ: НІСД. 2024. [Potapenko, V. G., Tishchenko, Yu. A., & Kaplan, Yu. B. (2024). *The state of development of civil society in Ukraine (2022-2023): Analytical addition*. (In Ukrainian)] <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.01>
- Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України № 5073-VI від 05.07.2012 зі змінами та доп. [On charitable activities and charitable organizations. (2012). The law of Ukraine No. 5073-VI dated July 05, 2012. (In Ukrainian)] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

- Про гуманітарну допомогу: Закон України № 1192-XIV від 22.10.1999 зі змінами та доп. [On humanitarian aid. (1999). The law of Ukraine No. 1192-XIV dated October 22, 1999. (In Ukrainian)] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
- Про Заяву Верховної Ради України щодо пріоритетних питань інтеграції України до Європейського Союзу: Постанова Верховної Ради України №1806-IX від 08.10.2021. [On the statement of the Verkhovna Rada of Ukraine on priority issues of Ukraine's integration into the European Union. (2021). Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine No. 1806-IX dated October 08, 2021. (In Ukrainian)] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1806-20#Text>
- Сіденко, В. Р. Потенціал економічного розвитку України в контексті європейської інтеграції // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 143-150. [Sidenko, V. R. (2007). Potential of economic development of Ukraine in the context of European integration. *Finance of Ukraine*, 9, 143-150.]
- Спецрахунок для допомоги силам оборони. Національний банк України. 3 червня 2024. [A special account to help the Defense Forces. (2024, June 3). National Bank of Ukraine. (In Ukrainian)] <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zi-spetsrahunku-vidkritogo-nbu-na-potrebi-oboroni-z-pochatku-povnomasshtabnoyi-viyni-pererahovano-mayje-357-mlrd-grn-za-traven-rahunok-popovnivsya-na-ponad-656-mln-grn>
- Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Ратифіковано Законом України № 1678-VII від 16.09.2014. [The agreement on the association between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand. (2014). Law of Ukraine No. 1678-VII dated September 16, 2014. (In Ukrainian)] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page#Text
- Шевченко, Т. Г. І мертвим, і живим, і ненародженим. 1845. [Shevchenko, T. G. (1845). And dead, and alive, and unborn. (In Ukrainian)] <https://taras-shevchenko.com.ua/ua/poem/i-mertvim-i-zhivim-i-nenarozhdennim-zemlyakam-moim-v-ukraini-i-ne-v-ukraini-mo-druzhne-poslani.htm>
- Школьник, І. О., Семенов, А. Ю., Кремень, В. М. Європейські студії у фінансах. Суми: Сумський державний університет. 2017. [Shkolnik, I. O., Semenog, A. Yu., & Kremen, V. M. (2017). *European studios in finance*. Sumy. (In Ukrainian)]
- Як донатять українці у 2023 році? // Оpendatabot. 21 липня 2023. [How will Ukrainians donate money in 2023? (2023, July 21) *Opendatabot*. (In Ukrainian)] <https://opendatabot.ua/analytics/donation-growth-june>
- CAF's response to the conflict in Ukraine. (2023, March 26). *Charity Aid Foundation (CAF)*. <https://www.cafonline.org/international-giving/humanitarian-support-for-ukraine>
- Legal information. (2021, April 16). *Charity Aid Foundation (CAF)*. <https://www.cafonline.org/caf-bank/about-caf-bank/legal-information>
- Reiners, J., Snowdon, J., Jewsbury, B., & Vickers, M. (2023, June 29). Four keys to successful sustainability transformation. Unleashing the power of digital. *Global Sustainability Transformation Survey Report* 2023.

- <https://www.oxfordeconomics.com/resource/global-sustainability-transformation-survey-report-2023-four-keys-to-successful-sustainability-transformation/>
- The Global Competitiveness Report 2023. (2023, June 20). *IMD*.
https://imd.widen.net/view/pdf/kzqx1pambc/All_criteria_list_WCY_2023.pdf
- Ukraine Humanitarian Appeal. (2023, February 25). *Disasters Emergency Committee (DEC)*.
<https://www.dec.org.uk/ukraine-one-year-on>
- World Economic Prospects: Growth tilts up but tight monetary policy tempers outlook. (2023, July 12). *Research Briefing*. <https://www.oxfordeconomics.com/resource/world-economic-prospects-preview/>
- World Giving Index 2022. (2022, September 22). *Charities Aid Foundation (CAF)*.
<https://www.cafonline.org/about-us/publications/2022-publications/caf-world-giving-index-2022>